

Усавршена несређена верзија

Дистр.: општег типа
8. март 2019.

Изворни примерак: на енглеском
језику
Само на енглеском, француском
и шпанском.

Комитет за елиминисање дискриминације жена**Закључна запажања у вези са Четвртим периодичном извештајем
Републике Србије*****

1. Комитет је разматрао Четврти периодични извештај Србије (CEDAW/C/SRB/4) на 1675. и 1676. састанку (види CEDAW/C/SR.1675 и 1676) одржаним 28. фебруара 2019. године. Листа додатних питања Комитета садржана је у документу CEDAW/C/SRB/Q/4, а Одговори државе уговорнице садржани су у документу CEDAW/C/SRB/Q/4/Дод.1.

А. Увод

2. Комитет цени подношење Четвртог периодичног извештаја државе уговорнице. Комитет такође цени Извештај о примени препорука 17 и 23 (CEDAW/C/SRB/CO/2-3/Дод.1), писане Одговоре на листу додатних питања, као и усмену презентацију делегације и додатна појашњења током одговарања на питања која су усмено постављали чланови Комитета током дијалога.

3. Комитет похваљује репрезентативну делегацију државе уговорнице коју је предводила гђа Сузана Пауновић, директор Канцеларије за људска и мањинска права. У делегацији су били и представници министарстава унутрашњих послова, правосуђа, рада, просвете, здравства, грађевинарства и државне управе и локалне самоуправе, као и представници Народне скупштине и Скупштине Аутономне покрајине Војводине, Врховни суд, Јавно тужилаштво, Координационо тело за родну равноправност, Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва, Комесаријат за избеглице и мигранте, Канцеларија за људска и мањинска права, Канцеларија за Косово и Метохију Владе Републике Србије и Сталне мисије Србије при Канцеларији Уједињених нација и другим међународним организацијама у Женеви, као и преводиоци.

Б. Позитивни аспекти

4. Комитет поздравља напредак који је постигнут од 2013. г. када је разматран други и трећи периодични извештаја државе уговорнице (CEDAW/C/SRB/2-3) током спровођења законодавних реформи, посебно усвајање:

а) Закона о бесплатној правној помоћи (2018), којим се успоставља национални механизам бесплатне правне помоћи;

* Овај документ се издаје без формалног сређивања.

* Усвојен од стране Комитета на седамдесет другом заседању (18. фебруар - 8. март 2019).

- б) Закона о азилу о привременој заштити (2018), којим се забрањује прогон на основу „пола, рода, родног идентитета, родно заснованог насиља“;
- в) Закона о спречавању насиља у породици (2016), којим се уводе хитне мере за починиоце;
- г) Закона о буџетском систему (2015), којим се води родно одговорно буџетирање.

5. Комитет поздравља напоре државе уговорнице да побољша свој институционални и политички оквир чији је циљ убрзање елиминисања дискриминације жена и промовисање родне равноправности, као што је усвајање и успостављање следећих докумената и механизма:

- а) Националне стратегије за превенцију и елиминацију трговине људима, посебно жена и деце, и заштиту жртава (2017-2020) и Акционог плана (2017-2019);
- б) Националног акционог плана (2017-2020) за спровођење Резолуције 1325 (2000) Савета безбедности Уједињених нација о женама и миру и безбедности;
- в) Националног програма за очување и унапређење сексуалног и репродуктивног здравља (2017);
- г) Националне стратегије за родну равноправност (2016-2020) и Акционог плана (2016-2018);
- д) Националне стратегије за социјално укључивање Ромкиња и Рома (2016-2025);
- ђ) Савета за праћење примене препорука механизма УН за људска права (2014).

6. Комитет поздравља чињеницу да је, у периоду од разматрања претходног извештаја, држава уговорница приступила Конвенцији Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици (Истанбулска конвенција), 21. новембра 2013. године.

Ц. Циљеви одрживог развоја

7. Комитет поздравља међународну подршку за циљеве одрживог развоја и позива на остваривање *de jure* (правне) и *de facto* (материјалне) родне равноправности, у складу са одредбама Конвенције, током процеса спровођења Агенде за одрживи развој до 2030. године. Комитет подсећа на значај циља 5 и увођења принципа једнакости и недискриминације у свих 17 циљева. Он позива државу уговорницу да препозна жене као покретачку снагу одрживог развоја државе уговорнице и усвоји релевантне политике и стратегије у том смислу.

Д. Парламент

8. Комитет наглашава кључну улогу законодавне власти у осигуравању потпуног спровођења Конвенције (види изјаву Комитета о његовом односу са посланицима парламента, Анекс VI уз E/CN.6/2010/CRP.2) Он позива Народну скупштину у складу са својим мандатом, да предузме неопходне кораке у вези са спровођењем садашњих закључних запажања, од сада до подношења наредног периодичног извештаја у складу са Конвенцијом.

Е. Главне области забринутости и препоруке

Видљивост Конвенције, Опционог протокола и општих препорука Комитета

9. Комитет поздравља чињеницу да су: а) Конвенција и њен Опциони протокол преведени на 16 мањинских језика; б) његова претходна закључна запажања објављена на интернет страници Канцеларије за људска и мањинска права и његове

препоруке интегрисане у Националну стратегију за родну равноправност (2016-2020); в) његове опште препоруке преведене на српски језик. Узимајући у обзир изјаву државе уговорнице током дијалога да нема капацитет да прати спровођење међународних уговора о људским правима у Аутономној покрајини Косово и Метохија, пошто је њена администрација поверена Привременој административној мисији УН на Косову, Комитет жали због недовољних информација о примени Конвенције на овој територији. Комитет је такође забринут због:

а) потенцијалног негативног утицаја регресионистичких ставова и антиродног дискурса на видљивост и спровођење препорука Комитета у држави уговорници;

б) сталног непостојања свести код жена, посебно жена на селу, Ромкиња, жена са инвалидитетом, старијих жена и мигранткиња, о њиховим правима у складу са Конвенцијом и доступним правним лековима.

10. Комитет препоручује да држава уговорница:

а) настави са истицањем важности реализације препорука Комитета, осигуравањем њиховог сталног праћења, евалуације утицаја и видљивости, и њиховим укључивањем у остваривање циљева одрживог развоја од стране државе уговорнице као кључних за напредак и оснаживање жена;

б) предузме све неопходне мере за борбу против антиродног дискурса и његовог негативног утицаја на достигнућа државе уговорнице у области права жена;

в) интензивира напоре на подизању свести међу женама, укључујући и жене из вишеструко дискриминисаних група, о њиховим правима у складу са Конвенцијом и како их остварити.

Законодавни оквир и дефиниција дискриминације

11. Комитет прима на знање информацију државе уговорнице да нови Закон о забрани дискриминације којим се дефинише и забрањује директна и индиректна дискриминација, сексуално узнемиравање и подстицање на дискриминацију чека на усвајање пред Народном скупштином. Он такође напомиње да нови нацрт Закона о родној равноправности предвиђа да се забрани директна и индиректна дискриминација. Комитет је ипак забринут да усвајање ових закона отежава недостатак политичког консензуса.

12. Комитет подстиче државу уговорницу да:

а) усвоји нови нацрт Закона о забрани дискриминације без даљег одлагања;

б) ревидира, у циљу правовременог усвајања, нови нацрт Закона о родној равноправности у складу са Конвенцијом кроз инклузивни партиципативни процес у сарадњи са организацијама цивилног друштва за права жена, истовремено осигуравајући да се он бави директним и индиректним, као и међу облицима дискриминације, укључујући дискриминацију на основу сексуалне оријентације и родног идентитета;

в) обезбеди довољно буџетско издвајање за редовно праћење и процену утицаја антидискриминационих закона, како би се осигурало да га све жене, укључујући и најугроженије групе, у потпуности искористе;

г) подигне степен друштвене свести о тим законима, посебно међу женама из осетљивих друштвених група.

Независно судство и приступ правној помоћи

13. Комитет поздравља уставну реформу чији је циљ јачање независности правосудја и усвајање Закона о бесплатној правној помоћи (2018). Комитет такође поздравља чињеницу да је право на бесплатну правну помоћ садржано у Закону о спречавању насиља у породици и Нацрту закона о родној равноправности. Комитет је ипак забринут да:

- а) рестриктивни критеријуми за приступ правној помоћи у складу са Законом о бесплатној правној помоћи ометају приступ правди и искључују организације цивилног друштва и универзитете као евентуалне пружаоце правне помоћи;
- б) признавање жртава различитих облика родно заснованог насиља, осим насиља у породици, као корисника бесплатне правне помоћи у складу са Законом о спречавању насиља у породици, али не у складу са Законом о бесплатној правној помоћи (2018) може довести до ускраћивања приступа бесплатној правној помоћи;
- в) нови Нацрт закона о равноправности полова ограничава пружање бесплатне правне помоћи жртвама родно заснованог насиља и не обухвата жртве свих облика родне дискриминације;
- г) постоји недостатак знања о Конвенцији међу запосленима у правосудју, полицији и адвокатима.

14. У складу са својом општом препоруком бр. 33 (2015) о приступу жена правди, Комитет препоручује да држава уговорница:

- а) усвоји Закон о бесплатној правној помоћи и успостави систем државне помоћи за целу државу без даљег одлагања, истовремено осигуравајући да се адекватни људски, финансијски и технички ресурси доделе за спровођење и праћење Закона;
- б) преиспита Закон о бесплатној правној помоћи, Закон о спречавању насиља у породици и нови Нацрт закона о родној равноправности са циљем да се жртвама свих облика родне дискриминације, укључујући и угрожене групе жена, омогући приступ бесплатној правној помоћи и омогући различитим актерима, укључујући организације цивилног друштва и универзитете, пружање правне помоћи;
- в) оснажи знања судства, тужилаца и адвоката о Конвенцији и њиховом капацитету да се позову на њу и да је директно примењују у судским поступцима, истовремено осигуравајући да иницијативе за изградњу капацитета адекватно решавају потребе жена и девојака.

Национални механизми за унапређивање жена

15. Комитет похваљује успостављање Координационог тела за родну равноправност (2014) под координацијом потпредседнице Владе и усвајање Националне стратегије за родну равноправност (2016-2020) и Акционог плана (2016-2018); као и одређени напредак постигнут у родно одговорном буџетирању. Комитет је, међутим, забринут да наводно:

- а) Координационом телу за родну равноправност недостаје адекватан буџет, особље, политичка независност и одрживост;
- б) постоји дуплирање улога и недостатак синергије између Координационог тела за родну равноправност и Сектора за борбу против дискриминације и родне равноправности формираног 2017. године у оквиру Министарства за рад, запошљавање, социјална и борачка питања;
- в) Националној стратегији и акционом плану за родну равноправност недостају средства и да зависе од спољних ресурса;
- г) локални механизми за родну равноправност нису успостављени у свим општинама;
- д) не постоји сарадња са организацијама цивилног друштва;
- ђ) родно одговорно буџетирање се спроводи неуједначено.

16. Комитет препоручује да држава уговорница:

- а) ојача мандат и независност тела за родну равноправност тако што ће им пружити адекватне људске и финансијске ресурсе и јасно дефинисати њихове одговорности како би се осигурала складна сарадња и избегло преклапање;

б) финализира успостављање механизма за родну равноправност на локалном нивоу, опреми их адекватним људским, финансијским и техничким ресурсима и оспособи их да учествују у доношењу одлука у одговарајућим областима; обезбеди неопходну координацију између националног и локалног нивоа;

в) издвоји значајне и одрживе људске и финансијске ресурсе за ефикасну имплементацију, праћење и евалуацију Националне стратегије и Акционог плана за родну равноправност;

г) оствари родно одговорно буџетирање у циљу испуњавања обавезе државе уговорнице за његово спровођење на нивоу земље до 2020. године;

д) побољша сарадњу са организацијама цивилног друштва, посебно организацијама жена, финансијски побољша њихов рад и систематично их укључи у развој одговарајућих закона, политика и програма, на националном и локалном нивоу.

Независне институције за људска права

17. Комитет поздравља оснивање институције Заштитника грађана (омбудсмана), његову акредитацију са статусом „А“ према Париским принципима, проширење његовог мандата и активну улогу у промовисању женских права. Он је, међутим, и даље забринут због ограничене видљивости и доступности овог тела, посебно у руралним подручјима и за жене из осетљивих друштвених група, и жали због недостатка информација о томе да ли Заштитник грађана делује у складу са Париским принципима.

18. Комитет препоручује да држава уговорница: а) осигура да Заштитник грађана делује у складу са Париским принципима; б) ојача видљивост, приступачност и транспарентност Заштитника грађана, посебно у руралним подручјима, и в) интензивира своје напоре на повећању свести жена о мандату Заштитника грађана у корист родне равноправности, укључујући механизам за жалбе, и охрабри их да га искористе.

Привремене посебне мере

19. Комитет прима на знање привремене посебне мере које се предузимају у областима образовања, запошљавања, здравствене заштите и становања. Комитет поздравља: а) позитиван утицај предузетих мера на академско постигнуће, изостајање из образовања и напуштање образовања од стране ромских девојака и б) увођење 40-постотне квоте за заступљеност жена у областима друштвеног живота у којима је присутна неуравнотежена заступљеност жена и мушкараца, према новом нацрту Закона о родној равноправности. Међутим, забринут је да, као опште правило, предузете мере нису родно специфичне и да циљају на низ осетљивих друштвених група. Такође је забринут због непостојања родно релевантних статистичких података о примени привремених социјалних мера и родно разврстаних података о њиховом утицају.

20. Позивајући се на своју општу препоруку бр. 25 (1992) и претходне препоруке (CEDAW/C/SRB/CO/2-3, ст. 19), Комитет препоручује да држава уговорница:

а) ојача примену родно специфичних посебних привремених мера за како би се убрзао напредак ка постизању стварне једнакости жена, посебно за жене из осетљивих друштвених група, у свим областима Конвенције и издвоји довољна средства за имплементацију, праћење и процену утицаја таквих мера;

б) ојача прикупљање и анализу родно релевантних статистичких података како би се ефикасно пратио и проценио утицај привремених посебних мера;

в) подигне свест о таквим мерама и њиховом утицају посебно међу владиним званичницима, посланицима парламента, послодавцима и у широј јавности, нарочито међу женама.

Дискриминаторни родни стереотипи

21. Комитет је забринут због извештаја о високом нивоу дискриминаторних родних стереотипа који ометају унапређење права жена у држави уговорници. Комитет је посебно забринут због:

а) повећаног броја примера антиродног дискурса у јавности и реакције јавности у перцепцији родне равноправности; мизогинистичких изјава које се изражавају у медијима, као и од стране политичара на високом нивоу, верских вођа и академика, који су несакционисани;

б) промовисања крајње конзервативне идеје о традиционалној породици, са женама које се првенствено сматрају мајкама, што је погоршано националном кампањом за подстицање рађања и усвајањем Закона о финансијској подршци породици са децом, којим се нуде подстицаји за мајке са три или више деце.

22. **Комитет понавља своје претходне препоруке (CEDAW/C/SRB/CO/2-3, ст.21) и позива државу уговорницу да:**

а) развије посебну стратегију и спроведе широке јавне кампање, усмерене на жене и мушкарце на свим нивоима друштва, укључујући и верске вође, како би потврдили политику родне равноправности и промовисали позитивне слике жена које активно учествују у друштвеном, економском и политичком животу;

б) прати употребу мизогиног језика у јавним изјавама и медијском извештавању, охрабри медије да успоставе ефикасан механизам саморегулације који би се бавио овим језиком и спроведе законске измене и допуне, како би се аутори сматрали одговорним; искористи образовни систем како би се побољшали позитивни и нестереотипни прикази жена.

Родно засновано насиље над женама

23. Комитет похваљује: а) ратификацију Конвенције Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици (2013); б) усвајање Закона о спречавању насиља у породици (2016), увођење *између осталог* хитних мера за починиоце; в) криминализацију силовања у браку, сакаћења женских гениталија, ухођења, сексуалног узнемиравања и присилног брака; г) усклађивање казни за силовање (члан 178. Кривичног законика) и сексуални однос са особом са инвалидитетом (члан 179. Кривичног законика); д) усвајање Националног дана сећања на жене жртава насиља у породици и насиља у партнерским односима. Међутим, он је забринут због:

а) велике присутности физичког насиља над старијим женама, повећања свих облика родно заснованог насиља над женама са инвалидитетом у установама; и честе злоупотребе ватреног оружја у породичном насиљу и насиљу у партнерским односима;

б) чињенице да су мере које је предузела држава уговорница само усмерене на насиље у породици и не одговарају на све врсте родно заснованог насиља над женама и девојкама;

в) дискриминаторног језика према члану 179. Кривичног законика којим се криминализује „копулације са беспомоћном особом” у односу на жене са инвалидитетом;

г) неадекватне процене ризика за спречавање родно заснованог насиља над женама и девојкама, укључујући феминизам; недостатка благовременог издавања и ефикасног спровођења налога за хитну заштиту;

д) непостојања ефикасног кривичног гоњења случајева родно заснованог насиља над женама, сталног диспаритета између броја кривичних пријава и броја осуђујућих пресуда, са већином условних казни; малог броја пријављених случајева силовања;

ђ) чињенице да подршку жртвама родно заснованог насиља углавном воде организације цивилног друштва и да она остаје зависна од донатора, и због недостатка склоништа за жртве родно заснованог насиља;

е) непостојања свеобухватног система прикупљања и праћења података за случајеве родно заснованог насиља над женама и девојкама.

24. **Комитет препоручује да држава уговорница:**

а) спроведе анализу о распрострањености и узроцима родно заснованог насиља над женама и девојкама, осигуравајући да она обухвата старије жене, жене у руралним подручјима, Ромкиње, жене са инвалидитетом, укључујући оне у установама, и осталих жена и дјевојчица из осетљивих друштвених група;

б) развије свеобухватну стратегију и акциони план за елиминисање свих облика родно заснованог насиља над женама, укључујући борбу против родних стереотипа, издвоји довољне и одрживе ресурсе како би се осигурала пуна имплементација, мониторинг и евалуација утицаја стратегије; убрза усвајање Стратегије за превенцију и елиминисање породичног насиља и насиља у партнерским односима (2017-2020);

в) прегледа и ревидира свој Кривични законик, Закон о породици и друге релевантне законе и политике, укључујући у вези са руковањем и поседовањем ватреног оружја, у циљу ефикасног спречавања и борбе против свих облика насиља над женама и заштите жртава; ревидира члан 179. Кривичног закона (копулација са беспомоћном особом), у циљу уклањања дискриминаторног језика;

г) обезбеди да се случајеви свих облика насиља над женама, укључујући и силовање, правилно истраже, да се починиоци процесуирају и казне санкцијама које су сразмерне тежини злочина, да жртве буду заштићене од поновног виктимизирања и да имају приступ делотворним репарацијама, укључујући компензацију; обезбеди благовремено и ефикасно издавање, примену и одржавање налога за хитну заштиту жена у ризику подржи програме за починиоце како би се спречило понављање кривичног дела;

д) ојача мултисекторску сарадњу за спречавање и борбу против свих облика родно заснованог насиља и пружање услуга жртвама, укључујући Центре за социјални рад и организације цивилног друштва;

ђ) обезбеди да све жене жртве родно заснованог насиља, укључујући и жене из осетљивих друштвених група, имају неометан приступ ефикасној заштити од насиља, укључујући обезбеђивање бесплатне правне помоћи од стране искусних државних, академских и невладиних професионалаца, довољан број доступних склоништа која добијају државна средства и анонимну СОС телефонску линију којом управља особље са искуством у раду са жртвама насиља; подигне степен свести о доступним службама које воде држава и ОЦД;

е) унапреди систем за прикупљање и праћење случајева свих облика родно заснованог насиља, истовремено осигуравајући разврставање података према врсти насиља и односима између починитеља и жртве и убрзавајући стварање централног регистра за случајеве насиља у породици у оквиру Министарства правде.

Трговина људима и експлоатација проституције

25. Комитет похваљује усвајање Националне стратегије за превенцију и елиминацију трговине људима, посебно жена и деце и заштиту жртава (2017-2020) и њеног Акционог плана (2017-2018); Стандардне оперативне процедуре за поступање са жртвама трговине људима и Протокол о сарадњи у области идентификације жртава трговине људима. Он такође поздравља оснивање првог државног склоништа за жртве трговине људима. Комитет је, међутим, забринут због следећег:

а) држава уговорница остаје земља порекла жртава трговине људима које су експлоатисане како у земљи тако и у иностранству; што су већина жртава идентификованих у Србији жене; сексуална експлоатација чини преко 70% свих случајева трговине људима, са женама и девојкама као жртвама;

б) жене су у проституцији кажњиве по члану 16. Закона о јавном реду и миру (проституција) новчаном казном до 150.000 динара (1300 евра) и казном затвора до 60 дана;

в) дошло је до смањења броја осуђујућих пресуда због трговине људима, делом због нагодби о признању кривице, док су жртве упућиване на грађанске поступке како би се тражила одштета или, наводно, кривично гоњене за проституцију и стога им је ускраћена доступна заштита;

г) постоји недостатак служби заштите и буџетских алокација за жртве трговине људима, укључујући и склоништа, посебно за девојке, које углавном воде организације цивилног друштва.

26. Комитет препоручује да држава уговорница:

а) укине члан. 16 Закона о јавном реду и миру и осигура да жене у проституцији нису криминализоване, укључујући и Закон о јавном реду и миру; обезбеди излазне програме и алтернативне могућности за стварање прихода за жене које желе да напусте проституцију;

б) ефикасно истражи и процесуира случајеве трговине људима, посебно женама и девојкама, у складу са чланом 388. Кривичног законика (трговина људима); осигура да казне изречене починиоцима буду сразмерне тежини кривичног дела и делотворно примени одредбе Закона о кривичном поступку које омогућују судијама да утврде накнаде за жртве у кривичном поступку;

в) унапреди изградњу капацитета службеника за спровођење закона, укључујући и граничне области и главне транспортне тачке, полицијске и правосудне органе, како би се повећала њихова способност да идентификују и упућују потенцијалне жртве трговине људима, укључујући стране држављане и жене као жртве, истраже и процесуирају случајеве на родно осетљив начин;

г) унапреди услуге заштите жртава трговине људима додељивањем довољних и одрживих људских и финансијских ресурса и јачањем координације и сарадње између државних органа и цивилног друштва; омогући жртвама приступ образовању и запошљавању;

д) настави са међународним, регионалним и билатералним напорима за сарадњу са земљама порекла, транзита и одредишта и успостави механизам за олакшавање редовне миграције.

Учешће у политичком и јавном животу

27. Комитет је похвалио именоване прве премијерке у 2017. години. Он такође поздравља оснивање Женске парламентарне мреже. Комитет је, међутим, забринут због тога што:

а) су жене у великој мери недовољно заступљене у органима локалне самоуправе, 9 од 169 општина имају градоначелнице, као и у дипломатској служби, у оружаним снагама и на позицијама одлучивања у свим секторима;

б) нема жена војних аташеа у дипломатском корпусу;

в) жене из осетљивих друштвених група, као што су Ромкиње или жене са инвалидитетом, нису заступљене у јавном и политичком животу;

г) су активности Женске парламентарне мреже суспендоване;

д) негативне медијске кампање и извештавање против представника цивилног друштва ометају њихов рад на унапређењу женских права.

28. Комитет препоручује да држава потписница:

а) убрза једнаку заступљеност жена, укључујући Ромкиње и жене са инвалидитетом, у свим областима јавног и политичког живота, посебно на позицијама одлучивања, на националном и локалном нивоу, и у оружаним

снагама и у дипломатској служби, и издвоји одговарајућа средства за спровођење таквих мера;

б) усвоји нови Нацрт закона о родној равноправности, којим се утврђује квота од 50% заступљености жена у областима друштвеног живота у којима постоји неуравнотежена заступљеност полова, и прошири ову квоту на све јавне власти и управе;

в) обезбеди да: (i) организације цивилног друштва, укључујући активисте за женска права, могу да остварују своја права на слободу изражавања, окупљања и удруживања без застрашивања или одмазде; (ii) се случајеви наводног застрашивања или одмазде против активиста цивилног друштва прописно истраже, да се починиоци кривично гоне и на одговарајући начин казне, и да се жртве заштите од таквих дела; (iii) државни службеници који опструирају гоњење нападача кривично одговарају.

Жене, мир и безбедност

29. Комитет поздравља усвајање другог Националног акционог плана (2017-2020) за спровођење Резолуције 1325 (2000) Савета безбедности УН-а Жена, мир и безбедност (НАП). Он такође прима к знању објашњења које је дала држава уговорница током дијалога о спровођењу претходног НАП-а и његове евалуације (2010-2015). Ипак, Комитет је забринут због:

а) непостојања специфичних информација о корацима предузетим за праћење и процену утицаја другог НАП-а и услуга које се пружају женама и девојкама жртвама насиља повезаних са сукобом;

б) недовољне буџетске алокације за спровођење другог НАП-а;

в) пријављеног недостатка ангажовања на изради извештаја од стране жена погођених сукобом и организација цивилног друштва које раде са преживелима;

г) непостојања статистичких података о насиљу над женама и девојкама који се односи на оружане сукобе.

30. Позивајући се на своју општу препоруку бр. 30 о женама у сукобу, превенцији сукоба и постконфликтним ситуацијама, Резолуцију Савета безбедности 1325 (2000) о женама, миру и безбедности и накнадне резолуције о тој теми, Комитет препоручује да држава уговорница:

а) издвоји довољна средства и побољша механизме за ефикасно спровођење, праћење и процену утицаја другог НАП-а за спровођење Резолуције 1325; предузме средњорочну евалуацију плана без даљег одлагања;

б) активно укључи цивилно друштво, укључујући жене погођене сукобом и организације које раде са преживелима, у спровођење, праћење и процену утицаја НАП-а за спровођење Резолуције 1325, као и развој било којег стратешког документа, мировних преговора, обнове и реконструкције након сукоба;

в) ојача и промовише заступљеност жена међу особљем за мировне преговоре и посредовање, укључујући и на вишим нивоима; прикупи податке о учешћу жена у спровођењу НАП-а за спровођење Резолуције 1325 на законодавном, извршном и судском нивоу;

г) обезбеди процену потреба и ефикасан приступ правним, здравственим и психосоцијалним услугама за све жене и девојке жртве насиља у вези са сукобом, укључујући жене и девојке из руралних подручја и жена и девојака из других друштвено осетљивих група;

д) предузме мере за заштиту интерно расељених жена и девојака од присилног расељавања и насиља;

ђ) унапреди стандардизовано прикупљање података о насиљу над женама и девојкама у вези са сукобом.

Држављанство

31. Комитет похваљује значајан напредак који је држава уговорница постигла у смањењу ромске популације која је изложена ризику од апатридије, са 30.000 у 2004. години на 2.200 у 2018. години, од 2011. године када је приступила Конвенцији о смањењу апатридије из 1961. године. Такође поздравља успостављање новог законодавства којим се поједностављује регистрација рођења и регистрација пребивалишта. Међутим, Комитет је забринут због тога што:

а) је око 2200 лица и даље у ризику од апатридије, посебно ромских ИРЛ регистрованих на Косову који бораве у Србији, а отприлике 300-400 особа нема пријављено рођење;

б) не постоји приступ регистрацији рођене деце чији родитељи, или барем мајка, немају документацију о рођењу или идентитету, углавном Рома;

в) деца и присилни бракови међу Ромима доприносе апатридији.

32. **Комитет препоручује да држава уговорница:**

а) предузме мере, укључујући законодавне мере, како би се осигурала тренутна регистрација рођења, приступ документацији о идентитету и држављанству за сву децу, без обзира на то да ли родитељи имају личну документацију или су без држављанства;

б) прошири електронску регистрацију рођених на кућне порођаје и све родитеље, укључујући ромске родитеље и ИРЛ и оне без адресе и личних докумената;

в) успостави систем за праћење свих случајева који укључују дечје бракове између деце без држављанства, посебно ромских девојака.

Образовање

33. Комитет похваљује напредак који је држава уговорница постигла у сектору образовања кроз имплементацију Стратегије развоја образовања до 2020, посебно повећањем стипендија за девојчице/девојке и признавањем потребе да се спречи напуштање школовања. Међутим, Комитет је забринут:

а) да је образовање под утицајем све доминантније политичке агенде против родне равноправности која се преводи у стереотипне садржаје наставног материјала; због широко распрострањених дискриминаторних родних стереотипа међу, претежно мушким, наставним особљем; због родне сегрегације у образовању; и због алармантно широко распрострањеног родно заснованог насиља, посебно сексуалног насиља, у школи, у контексту повлачења предложеног наставног средства о сексуалности и сексуалном насиљу у 2016. години;

б) што Ромкиње напуштају школу чак и пре завршетка основне школе и скоро у потпуности не постоје у образовном систему након навршене 18. године живота;

в) што су девојчице са инвалидитетом мање укључене у инклузивно образовање него дечаци.

34. **Комитет позива државу уговорницу да побољша сектор образовања у складу са општом препоруком Комитета бр. 36 и препоручује да држава потписница:**

а) развије садржаје о родној дискриминацији и родној равноправности и уведе у наставне планове и програме и уџбенике на свим нивоима образовања родно осетљиве садржаје прилагођене узрасту;

б) интегрише образовање о сексуалном и репродуктивном здрављу и правима у складу са узрастом, укључујући питања сексуално одговорног понашања;

в) смањи родну сегрегацију на свим нивоима образовања и охрабри девојчице и дечаке за нетрадиционална женска/мушка занимања;

г) ојача механизме за задржавање девојака Ромкиња у образовном систему; континуирано прати имплементацију Стратегије за социјално укључивање Рома и Ромкиња (2016-2025) и процени њен утицај на укључивање Ромкиња у образовање;

д) док спроводи своју политику о инклузивном образовању, појача своје напоре на промовисању и осигуравању инклузивног школског и предшколског образовања у редовним одељењима за ромску децу, посебно девојчице и девојчице са инвалидитетом, успостављајући разумно прилагођавање школске инфраструктуре и места за спорт и слободно време за девојчице са инвалидитетом; убрза усвајање и имплементацију **Националног оквира за праћење инклузивног образовања и индикатора квалитета образовања.**

Запошљавање

35. Комитет похваљује напоре државе уговорнице да осигура једнакост жена и мушкараца на тржишту рада и да се бори против родно засноване дискриминације. Он поздравља мере активног запошљавања које се предузимају у односу на Ромкиње и жене са инвалидитетом. Међутим, Комитет је и даље забринутог због:

а) упорне разлике у платама међу половима и вертикалне и хоризонталне професионалне сегрегације на тржишту рада;

б) ниже стопе запослености жена (50,8%) у односу на мушкарце (63,9%);

в) високе стопе незапослености, посебно међу Ромкињама, женама са инвалидитетом и женама у руралном подручју, и више стопе незапослености међу младим женама него међу младићима;

г) неједнаке поделе или одговорности између жена и мушкараца и недостатка могућности за усклађивање пословних и породичних обавеза што смањује могућности запошљавања жена;

д) недостатка мера за решавање сексуалног узнемиравања при запошљавању, посебно у односу на младе жене и лезбејке, бисексуалне и трансродне жене, укључујући и несразмерно низак број осуда за сексуално узнемиравање, који негативно утиче на могућности жена за запошљавање и напредовање.

36. Комитет подсећа на своје претходне препоруке (CEDAW/C/SRB/CO/2-3, ст.31) и позива државу потписницу да:

а) обезбеди да се принцип једнаке плате за рад једнаке вредности, који је садржан у Закону о раду, ефективно примењује, укључујући редовно преиспитивање плата у традиционално женском и мушком сектору у циљу затварања родне разлике у платама и предузимањем других одговарајућих мера;

б) осмисли, усвоји и спроведе циљане, родно осетљиве и временски ограничене мере, укључујући и привремене посебне мере, како би: (i) створила више могућности за жене, укључујући младе жене, Ромкиње, жене са инвалидитетом и жене у руралним подручјима; (ii) обезбедила приступ запошљавању, посебно у секторима са већим платама у којима доминирају мушкарци, укључујући подстицаје за послодавце у јавном и приватном сектору да запосле жене; (iii) спровела родно одговорне политике; (iv) пружила подршку женама предузетницама; и (v) промовисала позитивне слике о женама у пословном и укупном професионалном животу;

в) обезбеди да незапослене жене, укључујући и оне које су регистроване у Националној служби за запошљавање, у потпуности буду упознате са услугама које су им на располагању;

г) уведе флексибилне радне аранжмане и за жене и за мушкарце, као што је рад на пола радног времена и рад на даљину; прошири обезбеђивање услуга установа за децу и установа за негу за друга лица која зависе од тих услуга; промовише једнаку расподелу породичних и одговорности у домаћинству и

одговорно очинство, укључујући увођење плаћеног очинског одсуства, уз подстицање очева да га користе и мониторинг ове праксе;

д) обезбеди приступ заштити материнства свим запосленим женама, укључујући обезбеђивање редовне исплате накнаде зараде током трудноће, породилског одсуства и одсуства за бригу о деци и олакшавањем младим мајкама повратак на посао, посебно одржавањем адекватне финансијске подршке;

ђ) спроведе свеобухватну анкету за процену преваленције сексуалног узнемиравања на радном месту; подстиче пријављивање сексуалног узнемиравања на радном месту и подигне свест јавности о његовој дискриминаторној природи, негативном утицају на запошљавање жена и могућим санкцијама; ојача механизам за ефикасно решавање случајева сексуалног узнемиравања, укључујући и суд; прикупља разврстане статистичке податке о броју и природи приговора о сексуалном узнемиравању на радном месту, у јавном и приватном сектору.

Здравље

37. Комитет похваљује усвајање Националног програма за очување и унапређење сексуалног и репродуктивног здравља (2017). Међутим, он је забринут због:

а) ниског степена употребе контрацептивних средстава, док младим девојкама и адолесцентима недостаје знање о савременим методама контрацепције;

б) преваленце адолесцентских трудноћа код ромских девојчица;

в) континуираног коришћења абортуса као методе контрацепције, посебно код жена старијих од 40 година;

г) ниског степена учешћа жена у програмима припреме за рођење, посебно међу женама у руралним подручјима и Ромкињама, и недовољним обухватом организованих скрининга за рано откривање рака дојке и грлића материце;

д) сталних тешкоћа са којима се суочавају жене са инвалидитетом у приступу услугама сексуалног и репродуктивног здравља, што је погоршано недостатком техничке опреме;

ђ) извештаја да су ЛБТИ жене искључене из услуга планирања породице, укључујући вештачку оплодњу.

38. Комитет подсећа на своје претходне препоруке (CEDAW/C/SRB/CO/2-3, ст. 33) и позива државу уговорницу да:

а) подигне степен јавне свести о савременим облицима контрацепције и осигура да се абортус не користи као метод контрацепције, укључујући путем едукација и медијских кампања усмерених на младе и адолесценте и адолесценткиње, посебно међу ромском популацијом и старијим женама; побољша приступ контрацепцији, укључујући обезбеђивање универзалног покривања повезаних трошкова у оквиру државног здравственог осигурања;

б) прикупи статистичке податке о адолесцентским трудноћама разврстаних по старости, пореклу и географски; обезбеди да здравствени радници пријављују адолесцентске трудноће социјалним службама и полицији;

в) осигура неометан приступ здравственој заштити, укључујући програме ране превенције сексуалног и репродуктивног здравља, раног рака дојке и рака грлића материце и бесплатног анти-ретровиралног лечења, свим женама и девојкама, укључујући и Ромкиње, жене са инвалидитетом, укључујући и оне у институцијама, и подигне свест жена о предности ране превенције, гарантујући информисаност и слободан пристапак жене;

г) побољша приступ услугама за планирање породице и вештачке оплодње за жене ЛБТИ.

Економско оснаживање и друштвене користи

39. Комитет са задовољством прима к знању изјаву делегације државе уговорнице током дијалога да ће предстојећи Акциони план за родну равноправност бити усредсређен на економско оснаживање жена.

- а) преко 74% жена које су пријављене да раде у пољопривреди то чине као неплаћени чланови породице;
- б) незапослене жене и жене запослене у неформалном сектору немају приступ социјалној сигурности;
- в) учешће жена у одлучивању о пољопривредним газдинствима је ниско, са само 15,9% жена које управљају таквим газдинствима;
- г) број жена предузетница је ограничен;
- д) жене су недовољно заступљене у спорту, међу спортским званичницима и носиоцима стипендија и националним признањима за спортисте.

40. Комитет препоручује да држава уговорница:

- а) спроведе студију учешћа жена у неформалном сектору привреде, њиховог приступа социјалном осигурању и програмима пензионисања; на основу резултата студије, преиспита имплементацију и анализира утицај постојећег законодавства и политике запошљавања из родне перспективе, у циљу осигурања социјалне заштите свих жена, укључујући и оне запослене у неформалном сектору привреде;
- б) предузме циљане и временски ограничене мере за оснаживање жена у пољопривреди и другим секторима, укључујући јачање њиховог учешћа у управљању и доношењу одлука и јачању могућности за предузетништво;
- в) промовише учешће жена и јачање њиховог положаја у спорту на равноправној основи са мушкарцима; укључи родно одговорно буџетирање у спорт.

Жене у руралним подручјима

41. Комитет поздравља усвајање Националног програма руралног развоја (2018-2020). Међутим, он је забринут због тога што женама у руралним подручјима недостаје приступ здравственој заштити, образовању, формалним могућностима запошљавања, пензионим и социјалним осигурањима, приступу власништву над земљиштем на равноправној основи са мушкарцима, док је њихово учешће у доношењу одлука ограничено.

42. Комитет препоручује да држава уговорница:

- а) усвоји мере, укључујући и привремене посебне мере, како би се осигурало да жене у руралним подручјима, укључујући жене запослене у неформалним секторима привреде, имају приступ образовању, здравственој заштити, становању, формалном запошљавању, социјалној сигурности и пензионим програмима, могућностима целоживотног образовања, власништву и коришћењу земље на равноправној основи са мушкарцима, и како би се задовољиле њихове специфичне потребе;
- б) обезбеди равноправно учешће жена у руралним подручјима у доношењу одлука, укључујући у вези са пољопривредним газдинствима, и укључи их у осмишљавање, развој, имплементацију, праћење и евалуацију свих релевантних планова и стратегија, као што су оне које се односе на здравље, образовање, запошљавање, пензионисање и социјално осигурање;
- в) ојача прикупљање података о женама у руралним подручјима, разврстаних по старости, полу и географском подручју, како би се проценила њихова ситуација и напредак који је остварен током времена.

Жене из осетљивих друштвених група

43. Комитет поздравља усвајање Националне стратегије о старењу, Националне стратегије за социјално укључивање Ромкиња и Рома (2016-2025) и Националне стратегије за решавање питања избеглица и интерно расељених лица, као и политичку вољу и одлучност државе потписнице како би се побољшала ситуација жена у неповољном положају, како је навела делегација током дијалога. Комитет је, међутим, забринут због извештаја да Ромкиње, старије жене, сиромашне жене, жене са инвалидитетом, избеглице и интерно расељене жене, жене главе домаћинства и даље доживљавају вишеструке и међусобно повезане облике дискриминације. Оне и даље имају ограничен приступ здравству, образовању, запошљавању, социјалној помоћи и немају заштиту од родно заснованог насиља.

44. **Комитет позива државу уговорницу да енергично настави са напорима да елиминира вишеструке и међусобно повезане облике дискриминације које доживљавају групе жена у неповољном положају, истовремено осигуравајући њихово економско оснаживање. Комитет охрабрује државу уговорницу да спроведе свеобухватну анализу за процену ситуације, посебних потреба и аспирација угрожених група жена, као што су Ромкиње, старије жене, сиромашне жене, жене са инвалидитетом, избеглице и интерно расељене жене, жене које воде домаћинства, како би прикупила податке за унапређење законодавног оквира и развој политика.**

Једнакост пред законом

45. Комитет је забринут због неспособности и режима старатељства у држави потписници који ограничава правну способност многих жена са инвалидитетом, због чега не могу ступити у брак, формирати породицу, приступити правди или гласати.

46. **Комитет препоручује да држава уговорница укине било коју одредбу Грађанског законика и других закона који ограничавају правну способност жена на основу инвалидности или било којег другог облика дискриминације.**

Брак и породични односи

47. Комитет поздравља криминализацију присилних бракова, продужење породилског одсуства самозапосленим женама и женама пољопривредним осигураницима и увођење очинског одсуства. Међутим, он је забринут због следећих података:

а) мајке са децом чине већину породица са једним родитељем и мање од једне петине породица са једним родитељем може да приушти основна добра и услуге;

б) само једна трећина партнера редовно плаћа алиментацију за издржавање деце;

в) дечји бракови су присутни у општој популацији, у урбаним и руралним областима, а посебно у ромској заједници, са око 7 процената девојчица које се удају пре 18. године живота, док је, према информацијама државе потписнице током дијалога, пријављено само два случаја присилног брака;

г) жене чине 11% власника земљишта, док је већина имовине традиционално регистрована на име мушкараца; при наслеђивању, синови имају приоритет над кћерима, од којих се у друштву очекује да се одрекну својих наследних права над браћом, а цивилни партнери су искључени из наслеђивања.

48. **Комитет препоручује да држава уговорница:**

а) хитно сагледа ситуацију депривираних породица са једним родитељем, посебно оних које води мајка;

б) обезбеди благовремену наплату алиментације за издржавање деце, укључујући и увођење механизма извршења и казне застрашивања у случају непоштовања;

в) спречи и искорени дечје и присилне бракове кроз координирану акцију надлежних тела, организација цивилног друштва и ромске заједнице, посебно: (i) јачањем кампања подизања свести о негативним ефектима таквих бракова на здравље и добробит жена и девојчица; (ii) успостављањем механизма за откривање случајева дечјих и присилних бракова; (iii) обезбеђивањем примене члана 187. (присилни брак) и 190. (кохабитација са малолетником) Кривичног законика и кривичним гоњењем и кажњавањем починитеља санкцијама које су сразмерне тежини злочина; (iv) систематским прикупљањем података о броју притужби, истрага, кривичног гоњења, осуђујућих пресуда и казни изречених у вези са забраном присилног брака и кохабитације са малолетником;

г) елиминише дискриминацију жена у вези са имовином и наслеђивањем; изједначи брачну и ванбрачну заједницу у погледу имовинских и наследних права; примени право за заједничко власништво и успостави систем регистрације заједничке имовине.

Пекиншка декларација и Платформа за акцију

49. Комитет позива државу уговорницу да искористи Пекиншку декларацију и Платформу за акцију у својим напорима да спроведе одредбе Конвенције.

Ширење информација

50. Комитет тражи од државе уговорнице да осигура благовремену дисеминацију ових закључних запажања, на службеном језику државе уговорнице, релевантним државним институцијама на свим нивоима (националном, регионалном, локалном), а посебно Влади, Народној скупштини и правосуђу, како би се омогућила њихова потпуна имплементација.

Ратификација других уговора

51. Комитет констатује да би се поштовањем девет главних међународних инструмената о људским правима од стране државе уговорнице повећало уживање људских права и основних слобода жена у свим аспектима живота. Комитет стога охрабрује државу уговорницу да ратификује Међународну конвенцију о заштити права свих радника миграната и чланова њихових породица, којој још увек није приступила.

Праћење закључних запажања

52. Комитет тражи од државе уговорнице да у року од две године достави писане информације о корацима предузетим за спровођење препорука садржаних у ст. 12 а), 26 а), 44 и 48 г) горе.

Припрема следећег извештаја

53. Комитет тражи од државе уговорнице да поднесе свој пети периодични извештај, који треба да буде објављен у марту 2023. године. Извештај треба поднети на време и обухватити цео период до његовог подношења.

54. Комитет тражи од државе уговорнице да следи усклађене смернице о извештавању у оквиру међународних уговора о људским правима, укључујући смернице о заједничком основном документу и документима специфичним за уговор (види HRI/GEN/2/Рев.6, пог. I).